

Kurt Braunmüller. *Die Skandinavischen Sprachen im Überblick*. Francke Verlag, Tübingen 1991 (UTB 1635), XI + 289s., ISBN 3-7720-1694-4

Författarens syfte med boken är att förmedla en sorts 'Grundwissen über die heutigen sechs nordgermanischen Sprachen'. Med baskunskaper menas då framför allt grammatiska kunskaper: "Die vorliegende Darstellung ist vielmehr als *synchrone Beschreibung der heutigen skandinavische Sprachen* konzipiert". Det får ses som en logisk följd av denna utgångspunkt att förf. beskriver de fem (eller sex, om man betraktar bokmål och nynorsk som två olika språk) nordiska språken var för sig. Någon direkt jämförelse mellan språken förekommer knappast, men de 5-6 minigrammatikor som utgör bokens stomme är alla uppbyggda på samma sätt så att läsaren med någon ansträngning själv kan jämföra en viss konstruktion i språk A med motsvarande konstruktion i språk B, C, D osv.

De sex språkbeskrivningarna har alla följande struktur. Först ges det en kort karakteristik av språket, sen följer ett kort avsnitt om skriftbild och stavning, och ett lika kort om förhållandet mellan skrift och uttal. Relativt utförliga är avsnitten om de olika språkens fonologi och morfologi, medan syntax och semantik & pragmatik av naturliga skäl belyses mera sparsamt. Varje avsnitt är försett med en rätt så utförlig bibliografi, vilket ökar bokens värde som uppslagsbok.

I det stora hela ger Braunmüller en kompetent beskrivning av valda delar av de nordiska språkens grammatik, vilket givetvis inte utesluter att man kan ifrågasätta många av författarens analyser och åsikter (se not 1 för sådan detaljkritik beträffande avsnittet om svenskan). Tyvärr försvåras läsningen av denna del av boken avsevärt av en ibland onödigt krånglig stil och ett alltför ymnigt bruk av språkvetenskaplig jargong. Man blir varken gladare eller klokare av att läsa meningar som "Oberflächennahe Permutationstransformationen etwa in Form von Adverbumbstellungen oder im Falle von Rückwärtspronominalisierungen haben, wie aus (21) hervorgeht, keinen Einfluß auf die *sin-hans* Verteilung." Över huvud taget verkar författaren vara i alltför hög grad upptagen av terminologiska problem. Påståendet t.ex. att svenskan skulle uppvisa klart agglutinerande drag i substantivböjningen bidrar, såvitt jag kan se, inte till att man får bättre insikt i det svenska språkets morfologiska struktur. Men värre är att läsaren lätt kan få det intrycket att språkvetenskap är en sorts *voodoo*, där

det är viktigare att känna till besvärjelseformlerna än att komma forskningsobjektet, språket, närmare inpå livet. För att upprätthålla sin tes om den svenska substantivböjningens agglutinerande karaktär är Braunmüller t.ex. tvungen att anta (1) att slut *a*-et i *flicka* är ett morfem som anger ental (*flick* + *a*), och därmed att det också finns ett nollmorfem som anger ental (t.ex.: *häst* + $\emptyset$); (2) att morfemen *-en/-et* bara uttrycker bestämdhet, och alltså inte är 'paraplymorfem' som uttrycker både genus, numerus och bestämdhet: *häst* + $\emptyset$ + *en*, enligt schemat 'Nomen + NUMERUS + BESTÄMDHET'; (3) att bestämdhetsmorfemet *-en* skulle vara "ein letzter Rest des flektierenden Typs, bei dem die Multifunktionalität von Flexiven ein charakteristisches typologisches Merkmal darstellt" (s. 45; förf. tycks här ha glömt vad han skrivit på s. 39: "Kennzeichnend für das Schwedische wie im übrigen für alle andere skandinavischen Sprachen ist ferner die Entstehung neuer Flexion in Form des bestimmten suffigierten Artikels"); (4) att *s* i t.ex. *flick-a-n-s* är ett kasusmorfem (vilket det inte är, det är en *clitic* som placeras sist i nominalfrasen (alltså inte "immer an letzter Stelle in der Flexivkette", s. 41), såsom t.ex. framgår av ordfogningar som: [*mannen på gatan*]*s åsikter*). Hela det här maskineriet är onödigt om man inte stirrar sig blind på den skenbara likheten mellan svenska fraser som *flick-or-na-s* och turkiska som *k_z-lar_m_n* 'flicka-dotter + PLUR + min + GEN' → 'mina döttrars'.

Boken avslutas med ett intressant kapitel om semikommunikationen mellan norrmän, svenskar och danskar, och flerspråkighet i Norden.

Återstår frågan om boken fyller ett behov. I och för sig är det naturligtvis glädjande att litteraturen om de nordiska språken har berikats med ett översiktsverk på tyska, men jag undrar om inte själva utgångspunkten att betrakta de olika nordiska språken som autonoma strukturer är oförenlig med ämnet. De nordiska språken hör genetiskt ihop, därför att de alla härstammar från ett och samma 'urspråk', urnordiskan. Något annat samband finns det inte mellan dessa språk, och det är därför naturligt att alla verk som hittills skrivit om ämnet 'de nordiska språken' har varit historiskt orienterade (t.ex. Bandle 1973; Haugen 1976, 1982; Wessén 1979¹¹). Danskar, norrmän och svenskar kan med någon möda förstå varandras språk: "Non-Scandinavians are occasionally astonished to hear Danes, Norwegians and Swedes conversing, each in their own language, without interpreters", som Haugen (1987:157) skriver. Att beskriva de likheter och olikheter som finns mellan de tre s.k.

'kontinental-skandinaviska' språken är därför också det en naturlig uppgift för nordister, men eftersom 'öspråken' isländskan och färöiskan inte ingår i detta kommunikationsnätverk, behandlas dessa språk inte heller i arbeten som har 'de nordiska grannspråken' som ämne (t.ex. Munck Nordentofts utmärkta *Nordiske nabosprog* (1981) och Haugens korta beskrivning i Comrie 1987). Vill man veta någonting om en viss konstruktion i ett visst språk, ligger det närmare till hands att rådfråga en ordentlig grammatik över just det språket, eller en specialstudie, än *Die skandinavischen Sprachen*. Vill man å andra sidan jämföra (en viss konstruktion) i de olika nordiska språken, har man större nytta av en jämförande synkron (t.ex. Hulthén 1944; 1948) eller diakron grammatik.

Kritisk kommentar till kapitel 1 'Schwedisch' (s. 14-66).

s. 14. Förf. utgår ifrån att det fortfarande finns många svensktalande i USA: "Hinzu kommen noch beachtliche Minderheiten von ausgewanderten Schweden vor allem in den USA (von Minnesota bis Texas) und in Kanada". Hasselmo (1974:284) däremot skriver att "Amerikasvenskan håller på att dö ut. [...] Det är mycket sällan man stöter på fullt svensktalande i fjärde generationen." På s. 112 skriver Braunmüller "Dort (i.e. i USA) finden wir bis heute, vergleichbar den schwedischen Minderheiten, noch größere norwegisch sprechende Gruppen.". Detta står i bjärt kontrast med vad t.ex. Hjelde (1991) har att säga om antalet norsktalande i USA: han kunde knappast få fram någon enda norsktalande för sin undersökning av de tröndska dialekterna i Mellanvästern. (jfr. också Perridon 1992).

s. 15. Enligt författaren är avståndet mellan uttal och skrift "von allen skandinavischen Sprachen beim Schwedischen mit Abstand am geringsten". Detta stämmer endast om man bortser från norskan.

s. 16. Braunmüller skriver att "es heute hochsprachlich *rosor* [-Ur] 'Rosen' und *hestar* [-ar] 'Pferde' heißt, obwohl sehr viele Dialekte und Regionalsprachen [ər] haben: [ʁu:sər], oft auch [hɛstər]." I riksspråket uttalas ändelsen -or emellertid oftast som [ər], [Ur] hörs bara hos dem som vill vara 'finare' än andra, medan [ər] istf [ar] låter rent dialektalt eller norskt, inte rikssvenskt.

s. 29. "In der Stockholmer Stadtsprache fällt meist [ɛ:] mit [e:] und bei den kurzen Vokalen [ɛ] mit [e] zusammen, so daß *tre* '3' und *trä* 'Holz' beide [-e:] und parallel dazu *veckä* 'Woche' und *väcka* 'wecken' beide [-ɛ]

als gemeinsamen Vokal haben." Sammanfallet av långt *ä* och långt *e* är kännetecknande för Stockholmsspråket, medan sammanfallet av kort *ä* och kort *e* har en mycket större spridning, och får antas vara 'riksspråkligt'.

s. 35. Författaren tycks utgå ifrån att det i svenskan inte finns minimala par som bara skiljer sig mht vokallängd. Sådana par finns det emellertid gott om, t.ex. *gäst* eller *jäst* vs. *jäs-t*, *svalt* (*svälta*) vs. *sval-t*. (Ett alternativ är här att anta att den första konsonanten i en konsonantkombination som följer stavelsens vokaliska nucleus alltid är lång.)

s. 40. Som vi ovan sett utgår Braunmüller ifrån att svenskan förfogar över både entals- och flertalsmorfem i substantivböjningen. Om man delar denna uppfattning är det inte lätt att inse varför flertal skulle vara semantiskt mera komplext än ental: "Wollte man dieses System mittels Begriffen aus der Natürlichkeitstheorie charakterisieren, wäre fest zu stellen, daß das schwedische Substantivsystem im weiten Teilen das 'natürliche' Prinzip erfüllt, nach dem ein inhaltliches mehr im Plural auch durch mehr phonische/morphische Masse ausdrucksseitig wiedergegeben wird."

s. 41. Braunmüller gör gällande att "vornehmlich in mündlicher Sprache Genitiv-Konstruktionen gemieden werden. An ihre Stelle treten Umschreibungen durch Präpositionen wie *till*, *för*, *vid* etc." Det är en sanning med modifikation. I possessivkonstruktioner är *s* också i talspråket det vanliga 'genitiv'märket, om 'ägaren' är ett levande väsen.

s. 41. Författaren förklarar den starka reduktionen av obetonade stavelser i danskan med "die stark endungsreduzierende Wirkung eines reinen Druckakzentz auf der ersten Silbe", som i svenskan skulle ha mildrats "wegen des zweiten Tonhöhengipfels auf der Folgesilbe". Detta är ett alltför kategoriskt påstående: finskan har ju en minst lika stark tryckaksent på första stavelsen som danskan, men trots det inte reducerat de övriga stavelserna.

s. 43-5 Braunmüller's beskrivning av det svenska artikelsystemet är missvisande. Något metafysiskt drag DEFINIT som skulle uttryckas både två och tre gånger i en och samma nominalfras finns det inte i svenskan. Pronomenet *den* har inte samma funktion som bestämdhetssuffixet, vilket bl.a. framgår av det faktum att konstruktioner med och utan *den* har olika betydelser, t.ex. *det huset* vs. *huset* och *det vita huset* vs. *vita huset*. (för en utförlig beskrivning av dessa och liknande konstruktioner se Perridon 1989).

s. 46 not 4. Författaren blandar ihop skrift och tal när han skriver:

"Umgekehrt tritt aus demselben Grund eine Kürzung des langen /m:-/ *mm* in *drömma* 'träumen' ein, wenn das Präteritumallomorph {de} affigiert wird (*drömde*)."*m*-et är och förblir långt, *ö*-et kort.

s. 48. Ett störande fel (förmodligen 'a slip of the pen') förekommer i Braunmüller's beskrivning av de svenska possessivpronomina: "Sie lauten im Schwedischen in ihrer reflexiven Form *sín, sitt, sína* 'sein/ihr-' und sind nur auf Personen und bestimmte, dem Menschen nahestehende Lebewesen rückzubeziehen". Över huvud taget tycks bruket av *sín* och *hans* vålla författaren stora svårigheter, vilket bl.a. tar sig uttryck i ett ständigt klagande över hur svårt det är för en tysk att lära sig att använda dessa fascinerande pronomina på ett någorlunda akseptabelt sätt.

s. 51. Enligt Braunmüller skulle svenskan höra till "den strikten SVO-Sprachen", för "nicht nur im einfachen Aussagesatz, sondern auch in den Nebensätzen steht das Verbum finitum immer an zweiter Stelle (sofern vor dem [finiten] Verb im Nebensatz kein Adverb steht", och "Die erste Stelle im Hauptsatz kann entweder vom Subjekt oder von einem Adverb eingenommen werden". Denna originella analys av den svenska satsens struktur avslutas med: "Unmittelbar auf das finite Verb folgen dann die obligatorische Verbergänzungen, die Objekte des Satzes". Detta är något helt annat än t.ex. Diderichsen lär oss.

s. 63-5 Braunmüller's beskrivning av det svenska tilltalsskicket är utmärkt.

Harry Perridon, Universiteit van Amsterdam

Litteratur

- Bandle, Oskar (1973) *Die Gliederung des Nordgermanischen*, Basel/Stuttgart
 Hasselmo, Nils (1974) *Amerikasvenska*, Lund
 Haugen, Einar (1976) *The Scandinavian Languages. An Introduction to their History*, London
 Haugen, Einar (1982) *Scandinavian Language Structures. A Comparative Historical Survey*, Tübingen
 Haugen, Einar (1987) 'Danish, Norwegian and Swedish', in: Bernard Comrie (ed.) *The World's Major Languages*, London & Sydney, 157-179
 Hjelde, Arnstein (1991) 'Undersøkning av trøndske dialekter i Midtvesten. Problem i samband med feltarbeid og klassifikation', i Botolv Helleland (red.) *Norsk*

språk i Amerika, 75-96.

Hulthén, Lage (1944/1948) *Studier i jämförande nordisk syntax I-II*, Göteborg

Munck Nordentoft, Annelise (1981) *Nordiske nabosprog. Dansk-norsk-svensk sproglære for lærerstuderende*, København

Perridon, Harry (1989) *Reference, Definiteness and the Noun Phrase in Swedish*, Amsterdam

Perridon, Harry (1992) Rec. av Botolv Helleland (red.) *Norsk språk i Amerika*. *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 13:2, 107-9

Wessén, Elias (1941/1979¹¹) *De nordiska språken*, Stockholm